

Jouko Kauranne

HELSINGIN KOULULAITOKSEN PEDAGOGISESTA KEHITYKSESTÄ PERUSKOULUN ALKUVUOSINA

Kauranne, Jouko. Helsingin koululaitoksen pedagogisesta kehityksestä peruskoulun alkuvuosina. Koulu ja menneisyys XXVI, ss Artikkelissa kuvataan Suomen pääkaupungin peruskoulujen ja lukkioiden pedagogista kehitystä uuden koulujärjestelmän alkuvuosina 1977-85. Näinä vuosina alunperin rikasta peruskoulun opetussuunnitelmaa karsittiin valtakunnallisesti taloudellis-polittisista syistä voimakkaasti, mutta pääkaupungissa pyrittiin paitsi säilyttämään monipuolinen erikoiskoulujen joukko myös kehittämään omaleimaisuutta kaikilla kouluasteilla. Tutkimuskaudella perustettiin erikoislukioita ja painotettuja luokkia ala- ja yläasteilla. Artikkelit jakautuu seuraaviin jaksoihin, jotka samalla kertovat millä koulutoimen pedagogisilla alueilla tapahtui jotakin merkittävää em. vuosina: Opetussuunnitelmat ja viikkotuntijaot, Painotteisuus ja valinnaisuus, Opetushenkilökunnan koulutus ja ohjanta, Kokeillutoiminta, Av- ja atk-toiminta ja Luokan ulkopuolinen opetus. Artikkelit todistaa osaltaan, että valtiovallalta vähensi peruskoulun valinnanmahdollisuuksia. Helsingin kouluissa pyrittiin lisäämään valinnaisuutta ja koulujen omaleimaisuutta sekä kokeilujen että ohjesääntöjen avulla.

Peruskoulu-uudistusta markkinoitiin 1960-luvulla nimenomaan pedagogisena uudistuksena ja se syötti tepsin erityisesti kouluväkeen. Opettajien ammattijärjestöt saatiin uudistuksen hyväksyjiksi aste asteelta, samoin useimmat koulutyöntekijät ja kunnallispoliitikot. Sekä kansakoulujen että oppikoulujen opetussuunnitelmia muutettiin mm. Helsingissä lähemmäksi peruskoulun tulevaa opetussuunnitelmaa. Pääkaupungin koulusuunnittelutoimikunta perusti yhden jaoksen valmistelemaan koulusuunnitelman pedagogisia osia. Elokuun 1. päivänä 1977 voimaan astuneen koulusuun-

nitelman tavoitteista on sittemmin toteutettu monia ja sen lisäksi koululakien myöhemmät muutokset ovat aiheuttaneet runsaasti opetuksellista kehitystä Helsingin koululaitoksessa, vaikka valtiolta jarrutti huomattavasti peruskoulun sisäistä kehitystä peruskoulun ensimmäisinä vuosina.

1. Opetussuunnitelmat ja viikkotuntijaot

Muuan kiistellyimpiä peruskoulu-uudistuksen osia oli peruskoulun valtakunnalliseen opetussuunnitelmaan liittyvä viikkotuntijako. Kun siitä ei päästy yksimielisyyteen peruskoulun opetussuunnitelmakomiteassa, asetti valtioneuvosto erillisen työryhmän uutta viikkotuntijakoa laatimaan. Tähän oli peruskoulun opetussuunnitelmakomitean pitkin hampain tyydyttävä. Valtioneuvoston vahvistama viikkotuntijako ohjasi voimakkaasti komiteaa sen laatiessa lopullista mietintönsä, joka tunnetaan POPS-70 -nimisenä. Sitä ennen oli komitean esimietintöjen pohjalla toteutettu mm. useissa helsinkiläisissä kouluissa monenlaista tulevan peruskoulun opetukseen liittyvää kokeilua. Ne oppiaineet, joilla oli vahvat tukijajoukot, saivat vahvimmat asemat peruskoulun viikkotuntimääristä.

Opetussuunnitelmakomitean puheenjohtaja, Helsingin kansakoulun historian kirjoittaja Urho Somerkivi toteaa mainitussa teoksessaan, että Helsingin suomenkielisissä kansakouluissa alettiin jo vuonna 1973 soveltaa peruskoulun opetussuunnitelmaa lähes täydellisesti. Edellisenä vuonna oli muutettu asetustaitse oppikoulujen lukusuunnitelmaa samaan suuntaan. Suomenkielisten kansakoulujen hallinnossa pedagoginen kehittäminen kuului ensi sijassa toiselle tarkastajalle. Täten koulutoimen apulaisjohtaja Kalevi Jääskeläisen ja hänen työnsä jatkajan Heikki Punnoson vastualueeseen ovat kuuluneet opetukselliset asiat. Elokuusta 1977 alkaen kouluviraston suomenkielinen opetusosasto on kantanut päävastuun Helsingin koululaitoksen suomenkielisen osan pedagogisesta kehittämistyöstä yhteistyössä

koulujen ja muiden kouluviranomaisten kanssa. Ruotsinkielisten koulujen pedagogisesta kehittämisestä ovat vastanneet vastaavasti ruotsinkieliset kouluviranomaiset. Tässä artikkelissa käsitellään lähinnä suomenkielistä koulutoimintaa, joka määrällisesti edustaa yli 90 % pääkaupungin koulutoimesta.

Koulusuunnittelutoimikunnan pedagoginen jaos ei voinut laatia POPS-70:n sovellutuksia Helsingin peruskouluille, koska opetussuunnitelmien teko kaikkiin oppiaineisiin ja kaikille asteille oli valtakunnallisesta mallista huolimatta niin suuri työ, että se vaati omat työryhmänsä. Niinpä koululautakunnan ensimmäisiä tehtäviä oli syksyllä 1977 opetussuunnitelmatoimikunnan nimeäminen erikseen molempia kieliryhmiä varten. Nämä taas kävivät läpi ainetyöryhmien ehdotukset ja rakensivat opetussuunnitelmat, jotka koululautakunta hyväksyi koulujen johtajien annettua ehdotuksista lausuntonsa. Näin syntyivät Helsingin peruskoulujen ala-asteelle, yläasteelle ja apukoululle uudet opetussuunnitelmat peruskoulun ensimmäisinä vuosina. Suunnitelmat oli tuohon aikaan alistettava lisäksi lääninhallituksen vahvistettavaksi. Niinpä POPS-70:n viikkotuntijaosta ei mm. Helsingin läänin annettu poiketa piiruaakaan sitkeistä yrityksistämme huolimatta. Byrokratia ja opetussuunnitelmien yhtenäistäminen eli kukkeinta aikaansa Suomen koulutoimen historiassa.

Neljä vuotta kestäneen taistelun seurauksena saimme Helsingin kouluohjessaantoon hyväksytyksi tehostetun musiikin, liikunnan ja kuvaamataidon opetussuunnitelmat normaalien opetussuunnitelmien täydennykseksi. Näiden erikoisluokkien kohdalla voitiin 1-2 viikkotunnin verran siirtää joidenkin oppiaineiden tunteja tehostetun oppiaineen hyväksi taikka käyttää lisäksi kerhotunteja. Suomenkielisessä opetussuunnitelmatoimikunnassa puheenjohtajana toimi peruskoulun alkuvuosina Pirkko Tervo ja varapuheenjohtajana Eila Rekilä. Myöhemmin valmisteltiin uusimpien koululakien mukaiset, pedagogisesti rikkaammat opetussuunni-

telmat kolmen uuden opetussuunnitelmatoimikunnan avulla, jotka suomenkielisellä puolella oli nimetty erikseen peruskoulujen ja erikseen lukioiden opetuksen kehittämistä varten. Suurimman helteen opetussuunnitelmien koordinoimisessa kantoivat 1970-luvulla toimistopäällikkö Maija Pöyhönen ja suunnittelija Aila Lehtinen sekä opetuksen ohjaajat ja aineryhmät kukin oman sektorinsa osalta. Ruotsinkielinen koulutoimi on toiminut suurin piirtein vastavasti.

2. Painotteisuus ja valinnaisuus

Peruskoulun eräänä markkinointi-ideana oli oppilaiden valintamahdollisuuksien lisääminen. Tämä johtui siitä, että peruskoulun opetussuunnitelmatoimikunta pohjasi työnsä lasten erilaisuuden tosiasiaan ja siitä johtuvaan opetuksen eriyttämisen tarpeeseen. Tavoitteena oli ottaa oppilaiden yksilölliset tarpeet huomioon jo alimmilta luokilta alkaen. Helsingin koulusuunnittelutoimikunnan ensimmäisiä ehdotuksia oli pääkaupungin koulusuunnittelun tavoiteohjelman laatiminen. Tässä ohjelmassa, jonka kaupunginhallitus jätti 19.11.1973 kaupunginvaltuuston hyväksyttäväksi, oli monia merkittäviä pedagogisia ehdotuksia mm. peruskoulun opetusohjelman valinnaisuuden kehittämiseksi.

Helsingin suomenkielisissä kansakouluissa oli jo 1960-luvun lopulta lähtien ryhdytty opettamaan ruotsia ja englantia kolmannelta luokalta alkaen Lahden ja Kuopion esimerkkien mukaisesti. Englannin kielen opetuksen ohjaajana toimi Marja Wuorenheimo ja ruotsinkielen ohjaajana Henna Jäntti. Ruotsinkielisissä kansakouluissa ryhdyttiin opettamaan suomea kolmannelta luokalta ja myöhemmin englantia viidenneltä luokalta alkaen. Opetuksenohjaajien ja kustantajien työn tuloksena kansakoulunopettajien koulutus ja materiaalien kehittyminen edistyivät niin hyvin, että englannin ja ruotsin kielen opetus levisi lähes kaikkiin Helsingin kansakouluihin jo vuosia ennen peruskouluun siirtymistä. Pienimmissä kouluissa opetettiin ainoastaan jompaa kumpaa sanotuista kielistä.

Merkittävin muutosehdotus kansakoulujen vanhoihin opetussuunnitelmiin oli kieliohjelman laajentaminen. Koulusuunnittelutoimikunta nojasi tässä Helsingin koulutoimikunnan mietintöön, jonka mukaan peruskouluastuksen kielivalintasäädöksiä olisi saatava joustavammaksi mm. Helsingin olosuhteita silmällä pitäen. Peruskouluasetus salli näet saksaa, ranskaa ja venäjää opetettavaksi vain opetusministeriön luvalla. Koulusuunnittelutoimikunta olisi halunnut asetusta joustavammaksi ja teki ehdotuksen, että 20 oppilaan asemesta jo 15 halukasta oppilasta riittäisi valinnaisen pitkän kielen perustamiseen kansakoulun kolmannelle luokalle, vaikkapa kunnan omalla kustannuksella.

Vanhan koulujärjestelmän viimeisinä aikoina, lukuvuosina 1974-77 yritettiin tarjota kaikkia viittä valinnaiskieltä lähes kaikissa Helsingin suomenkielisissä kansakouluissa, mutta vähitellen huomattiin, että vain englannin ja ruotsin ryhmiä syntyi kaikissa kouluissa. Muiden vieraitten kielten ryhmiä syntyi vain harvoin, vaikka kaupunki hyväksyi minimikooksi 12 oppilasta. Vasta vähitellen on löydetty ne opetuspaikat, joihin voi jatkuvasti syntyä saksan, ranskan tai venäjän ryhmiä. Vastaavasti kehitettiin ruotsinkielisten kansakoulujen vieraiden kielten opetusta. Näin muotoutui pääkaupungissa jo 1980-luvun alussa tietty kieliohjelma, joka uusimpien koululakien seurauksena on kesällä 1985 vahvistettu viralliseksi. Kun SYK:n ja Itäkeskuksen kielikouluissa voidaan viidenneltä luokalta ottaa englanti toiseksi vieraaksi kieleksi, on näissä kouluissa saatu joka vuosi syntymään kaikki em. harvinaisten kielten opetusryhmät. Kesällä 1987 aloitettiin samojen vieraiden kielten tarjonta Käpylän ala-asteella tarkoitukseen rakentaa siitä ja viereisestä yläasteesta ja lukios- ta kolmas kielikoulu pääkaupunkiin.

Suomenkielisen yläasteen seitsemännellä luokalla tulee pakollisena aineena ruotsin kieli kaikkien niiden suomenkielisten oppilaiden ohjelmaan, jotka eivät ole alkaneet opiskella ruotsia kolmannelta luokalta alkaen. Nämä taas

ovat ottaneet B-kielekseen englannin. Kahdeksannella luokalla pääsevät oppilaat jälleen suorittamaan kielivalintoja, kun vapaaehtoisten aineiden joukossa on mahdollisuus ottaa C-kieleksi jokin edellä mainituista neljästä kielestä. Ainakin neljässä koulussa tarjotaan ylimääräisenä vieraana kielenä latinaa yläasteen alusta lukien. Nämä koulut ovat olleet yliopiston ensimmäinen normaalikoulu, Herttoniemen yhteiskoulu sekä Mäkelän ja Suutarilan yläasteen koulut. Eräistä lukioista löytyy D-kielinä italian ja espanjan, joskus jopa kiinankin kieltä. Tällainen monipuolinen kielitarjonta on ollut mahdollista vain suurkaupungissa nykyisen lainsäädännön vallitessa.

Muita valintamahdollisuuksia Helsingin peruskoulujen alasteella on ollut suhteellisen vähän. Musiikin tehostetua, nykyisin painotetuksi kutsuttua, opetusta tarjottiin aluksi ensimmäiseltä luokalta alkaen ja opetuksen uranuurtajana Helsingissä toimi musiikin opetuksen ohjaaja Urpo Jokinen. Myöhemmin musiikkiluokkia perustettiin vasta kolmannelta luokalta alkaen ja oppilaat on valittu niihin erityisen musiikkitestin avulla. Luokkia on jatkuvasti ollut runsaasti eri puolilla Helsinkiä. Lisäksi monissa kouluissa on ollut vapaaehtoisia kuoroja ja orkestereita, joten pääkaupungin kouluissa voi innokas musiikin harrastaja saada hyvän alun vastaisille musiikkiharrastuksilleen. Liikunnasta kiinnostuneet ovat peruskoulun alkuajoina voineet hakeutua painotetun liikunnan opetukseen Mäkelän tai Vuosaaren ala-asteille ja kuvaamataidon tehostettuun opetukseen Maatullin ala-asteen kouluun. Muuten urheiluharrastusta ja muitakin harrastuksia on kerhojen ja kilpailujen avulla aktivoitu lukuisissa muissakin pääkaupungin kouluissa. Nykyisin myös ruotsinkielisillä peruskoulun oppilaille on mahdollisuus valita painotettua musiikin opetusta. Valinnaisuus yläasteella on ollut pääkaupungin peruskouluissakin lähinnä lain säätämää. Jokaisen yläasteen kahdella viimeisellä luokalla tuli näet tarjota 4 viikkotuntia tiettyjä valinnaisaineita joko yhden tai kahden viikkotunnin sarjoina. Tämä johti yleensä kahden oppi

aineen valintaan, koska useimmat valinnaisaineet olivat kahden viikkotunnin laajuisia. Ensimmäisten peruskoulusäästösten mukaan kunnan peruskoulun yläasteella tuli tarjota valinnaisena aineena puutyötä, metallityötä, kone- ja sähköoppia, tekstiilityötä, kotitaloutta, maa- ja metsätaloutta sekä puutarhanhoitoa. Lisäksi voitiin tarjota kauppaoppia, kirjanpitoa ja konekirjoitusta. Lähes samat valinnaisaineet täydennettynä tietotekniikalla sisältyvät myös uusimpiin koulusäästöksiin. Valitettavasti yläasteen ns. yhteisten aineiden viikkotunneissa ei ole minkäänlaisia liikkumavaraa eikä koulujen omaleimaistamisen mahdollisuutta.

Helsinkiläisoppilaat ovat jatkuvasti valinneet yläasteilla runsaimmin teknisiä aineita, kotitaloutta ja konekirjoitusta taikka kolmannen vieraan kielen. POPS-70 lupasi em. lisäksi leegion ns. erityiskursseja, joiden kesto aika olisi voinut olla vuotta lyhyempikin ja joiden aiheen oppilaat ja opettajat olisivat voineet vapaasti valita, mutta tämä ilo ehdittiin lopettaa, ennen kuin pääkaupunkiseutu siirtyi peruskouluun. 1980-luvulla lopetettiin tasokurssit, joiden valinnoista helsinkiläisetkin nauttivat peruskoulun alkuvuosien ajan. Pääkaupungin koululaitoksessa valinnanmahdollisuuksia ovat lisänneet useiden entisistä oppikouluista muodostuneiden yläasteiden musiikkipainotteisuus kuorojen ja orkestereiden muodossa sekä Mäkelän yläasteen, Lauttasaaren yhteiskoulun ja myöhemmin Tehtaanpuiston yläasteiden liikuntapainotteisuus. Erikoiskoulujen ansiosta monet helsinkiläisoppilaista voivat valita vieraskielisen taikka steinerpedagogisen opetuksen. Syksystä 1985 aloitti toimintansa Montessoriluokka Herttoniemen ala-asteella ja vuoden, parin kuluttua on odotettavissa lisää opetuksen painotuksia pääkaupungin peruskouluissa. Helsingin lukioiden painotuksia on käsitelty laajasti kirjassani Pääkaupungin koulusodat (1988), jossa on kerrottu muidenkin koulujen omaleimaisuudesta.

Painotettua opetusta on tuoreimpien koululakien mukaan lisättävä kaikilla kouluasteilla. Helsingin koulutoimen kehittämisohjelmaan vuosiksi 1986-90 onkin kirjattu kauniita tavoitteita, jotka osoittavat pääkaupungin koululaitoksen pedagogisen kehityksen suuntaa. "Painotetun opetuksen tavoitteena on tukea koulujen omaleimaisuutta ja mahdollistaa oppilaan persoonallisuuden monipuolinen kehittäminen joko opetussuunnitelman viikkotuntijaon ja luokan ulkopuolisen toiminnan avulla tai muilla menetelmillä. Uusia painotuksia aloitetaan kädentyön aineissa ja äidinkielenä sekä päällekkäisten piirien avulla että koulun omaan oppilasohjelmiaan perustuen. Tarjonnassa pyritään jatkuvuuteen ja alueelliseen tasapuolisuuteen."

3. Opetushenkilökunnan koulutus ja ohjanta

Nykyaikaisen koulutoimen erottaa vanhasta systeemistä mm. entistä tehokkaamman koulutuksen järjestäminen kaikille koululaitoksen työntekijöille. Niinpä Helsingin kaupunginvaltuusto hyväksyessään v. 1973 koulusuunnittelun tavoiteohjelman hyväksyi mm. seuraavat periaatteet:

- että kunta sen vuoden kuluessa, jonka alusta uusi opetussuunnitelma otetaan käyttöön, järjestää opettajille peruskoulun opetussuunnitelmaan perehdyttävää koulutusta, ja

- että opettajien jatkuvasta koulutus- ja ohjaustoiminnasta aiheutuviin kustannuksiin varaudutaan

Myöhemmin on tämä koululaitoksen osa-alue vielä tehostunut. Helsingin vuosiksi 1986-1990 laaditun koulutoimen kehittämisohjelman mukaan (Helsingin kouluviraston julkaisu- ja 2/85) koulutuksen tavoitteena on opettajien ja koulun johdon valmiuksien ja taidon ylläpitäminen ja muunkin henkilökunnan kouluttaminen kehittyvän koulutoimen vaatimalla tavalla. "Koulutuksen kehittämiseksi pyritään samalla vastaamaan ympäröivän yhteiskunnan rakenteellisesta muu-

tosprosessista sekä uuden ja uusiutuvan tiedon tarjonnan ta aiheutuviin haasteisiin." Pääkaupungin budjetissa pyritään saman asiakirjan mukaan varaamaan henkilökunnan koulutukseen vuosittain 0,8 % suuruinen summa laskettuna kunnan koululaitoksen kunkinhetkisten palkkojen yhteissummasta. Kaikkien koululaitoksen työntekijöiden jatkuva koulutus katsotaan nykyisin tarpeelliseksi. Opettajien koulutustoiminnan pääsuunnittelijoina ovat tutkimuskaudella toimineet Timo Anttila, Eeva Nenonen ja Anja Bühler apunaan rehtoreista ja opettajista muodostetut työryhmät.

Jo pääkaupungin molemmankielisiä kansakoululaitoksia varten oli perustettu opettajien koulutustoimikuntia, joihin kuului sekä opettajien että kunnallispolitiikan edustajia. Vastaavat toimikunnat on valittu peruskoulujärjestelmän aikana kaksivuotiskausittain. Kouluhallitus ja lääninhallitus ovat sittemmin lähettelleet opettajien koulutusta varten jatkuvasti ohjeita, joista ei aluksi saanut paljonkaan poiketa. Koulutusta on ollut virallisesti kahdenlaista: siirtymävaiheen SIVA-koulutusta ja sen jälkeistä virkaehtosopimuksen mukaista VESO-koulutusta. Pääkaupungin opettajien suurten määrien vuoksi koulutustilaisuuksia on kertynyt lukuvuosittain kymmeniä. Opettajia on näissä tilaisuuksissa ryhmitetty peruskouluideologian mukaisesti monin tavoin, usein aineenopettajia ja luokanopettajia sekoittaen, josta eivät kaikki ole pitäneet. Vähitellen on alettu ymmärtää yhteistyön ja yhteisten kasvatustavoitteiden merkitys. Siitä huolimatta tarvitaan jatkuvasti myös aineenopettajien ja kaikkien asteiden opettajien omia koulutustilaisuuksia.

Viime vuosina on mm. Helsingille suotu mahdollisuus järjestää itse henkilökuntansa koulutusta, teematkin itse valiten, jos kohta uudet koululait ovat kaikissa kunnissa johdattaneet valitsemaan yhteisiä aiheita. Kuitenkin samojen lakien soveltaminen suurkaupungissa johtaa usein toisenlaisiin toimiin kuin pikku kunnissa. Pääkaupungissa toimineet opettajien yhteisöt, varsinkin rehtoriyhdistyk-

set puheenjohtajiensa Antero Penttilän ja Raimo Pälviän johdolla, ovat antaneet runsaasti apuaan koulutustilaisuuksien suunnittelussa ja järjestämisessä. Kouluviraston suomenkielisen opetusosaston ja ruotsinkielisen osaston ohella koulutusta ovat olleet organisoimassa hallinto- ja talousosastot. Kaupungin henkilöstöasiainkeskus, kouluhallitus, Uudenmaan lääninhallitus ja Suomen kaupunkiliitto ovat myöskin järjestäneet viime vuosina lukuisia koulutustilaisuuksia, joihin Helsingin koulutoimen henkilöstö on osallistunut.

Maamme kunnista Helsinki ehti ensimmäisenä työllistämään päätoimisia opetuksen ohjaajia. Varhaisimmat virat perustettiin liikunnan edistämiseksi 1950-luvulla ja niitä pääkaupungin koululaitoksessa on neljä, kaksi kummallekin kieliryhmälle. Seuraavan vuosikymmenen alussa perustettiin erityisopetuksen neuvojan virka. Edellä sivuttiin kielenopetuksen ohjaajia, joita päätoimisia on erikseen englannin ja ruotsinkieltä varten 1960-luvun puolivälistä alkaen. Peruskoulujärjestelmän aikana on perustettu lisäksi äidinkielen ja matematiikan opetuksen ohjaajan ja oppimateriaaliohjaajan virat. Lisäksi luokan ulkopuolisen työn ohjaajana on toiminut Erkki Merimaa. Muiden oppiainneiden ja alkuopetuksen kehittämistä varten on virkeimpien opettajien keskuudesta valittu sivutoimiset ohjaavat opettajat. Painopisteiden, viikkotuntimäärien sekä muuttuneiden opetussuunnitelmien perusteella on heille annettu tuntiin jopa kymmeneen tuntiin asti vapautusta opetusvelvollisuudesta ohjantatyötä varten. Kouluvirastossa on myös tiedotussihteeri ja erilaisia opetusasioita käsitteleviä työntekijöitä. Ohjaajat seuraavat oman aineensa kehitystä ja tekevät ehdotuksia päättäjille sekä opetussuunnitelmien että materiaalien kehittämiseksi ja lisäämiseksi. Heidän tulee myös vieraila kouluissa ja neuvotella opettajien kanssa. Lisäksi heidän pitää koulutusta järjestäen pyrkiä kehittämään ohjanta-alueensa menetelmiä, välineitä jne..

Pedagogista ohjantaa ovat tutkimuskaudella harjoittaneet Helsingissä em. opetussuunnitelmatoimikuntien ja opettajien koulutusneuvottelukuntien ohella myös monet muut työryhmät. Pysyviä niistä ovat kesävirikistystoimikunta, oppikirjatoimikunta, kirjastoneuvottelukunta, kerhoneuvottelukunta, urheilukilpailutyöryhmä sekä av-neuvottelukunta. Ainoastaan viimeksi mainittu elin on yhteinen molemmille kieliryhmille; muut on valittu suomenkieliselle ja ruotsinkieliselle koulutoimelle erikseen. Kaksi ensiksi mainittua ovat olleet opettajajhdistysten valitsemia, muut kaupunginhallituksen asettamia, sen jälkeen kun virasto ja lautakunta ovat asian valmistelleet. Näiden kaikkien ja myös lyhytaikaisten projektityöryhmien merkitys pääkaupungin koulutoimen kehitykselle on ollut merkittävä. Kun niiden puheenjohtajista ja jäsenistöstä osa on kouluviraston virkailijoita tai lautakunnan jäseniä ja pääosa tiettyihin asioihin perehtyneitä opettajia, on kentän ja viraston vuorovaikutus tehostunut huomattavasti ja kentän ääni päässyt vaikuttamaan viraston ja lautakunnan päätöksiin.

4. Kokeilutoiminta

Peruskoulun alkaessa Helsingin koulutoimeen siirtyivät mm. vanhat kokeilukoulut: suomenkieliset Alppilan yhteislyseo ja Yhtenäiskoulu sekä ruotsinkielinen Minervaskolan, myöhemmin mm. yksityinen Mäkelänrinteen yhteiskoulu ym. kokeilua suorittaneita oppikouluja. Myös monissa pääkaupungin kansakouluissa, varsinkin opettajien harjoittelukouluna toimineessa Maunulan kansakoulussa oli suoritettu vuosikausia pedagogisia kokeiluja. Uudistamisen innossa haluttiin Helsingin koululaitokseen perustaa Tukholman, Oslon ja Kööpenhaminan tapaan pedagoginen keskus kehittämään pääkaupungin koulutointa. Myös av-toimintaa haluttiin tehostaa. Kehitys on kuitenkin kulkenut eri tavoin kuin 1970-luvun alkupuolella kaavailtiin.

Jo vuoden 1973 pääkaupungin koulusuunnittelun tavoiteasiakirja sisälsi myönteiset kannanotot koulukokeilun suorittamiseksi uuden järjestelmän aikana sekä pedagogisen keskuksen perustamisesta. "Kaupungin tulee vastata kokeilutoiminnan jatkamisesta tähän toimintaan jo vanhastaan perehtyneissä kouluissa järjestämällä itse kokeilutoimintaa tai muulla tavalla tukemalla kaupungin alueella tapahtuvaa kokeilua. Kokeiluprojektin luonteesta riippuen tulee systemaattisia kokeilutehtäviä pyrkiä ohjaamaan myös sellaisiin kouluihin, jotka eivät ole tähän mennessä osallistuneet laajamittaiseen, vaativaan kokeiluun." Näin on sittemmin meneteltykin koko uuden järjestelmän ajan.

Opetus- ja muuta kokeilutoimintaa edistämään perustettiin peruskoulun alkaessa koulukokeilutoimikunta, jonka jäseninä on ollut sekä lautakunnan kokeilusta kiinnostuneita jäseniä ja kouluviraston virkailijoita että kenttätyön edustajia, aluksi Alppilan ja Yhtenäiskoulun rehtorit, sittemmin rehtorit Eljas Turunen ja Raimo Pälviä. Ruotsinkielisellä puolella on toimittu vastaavasti. Toimikunta on tutkinut kouluilta tulleet kokeiluehdotukset, niiden jatkosuunnitelmat ja raportit sekä ehdottanut puoltamilleen projekteille lautakunnan hyväksymisen ja tarvittavat määrärahat. Helsingissä koulussa suoritettut kokeilut ovat tähän saakka olleet lähes kaikki kouluhallituksen hyväksymiä eli luonteeltaan koko valtakuntaa palvelevia ja näin valtio on osallistunut myös niiden rahoitukseen. Suosituimmat kokeilun kohteet ovat viime vuosina olleet kouluyhteistyön ja atk:n käyttöön liittyviä, joten nimenomaan Helsingin erityisoloja koskevat aiheet odottavat edelleenkin kokeilijoita ja kehittäjiä.

Varsinaisessa pääkaupungin koulusuunnitelmassa todettiin tarpeelliseksi tukea paitsi Alppilan lukiossa ja Yhtenäiskoulussa jatkuneita myös SYK:ssa ja Mäkelänrinteen silloisessa yhteiskoulussa suoritettavia pitkäjänteisiä kokeiluja. Sen jälkeen Helsingin kouluissa on järjestetty monia muita kokeiluprojekteja. Jotakuinkin poikkeuksetta aloite

kokeiluun on tullut asianomaisten koulujen taholta ja näin on turvattu kokeilulle myönteinen maaperä, joka puolestaan on tuottanut hedelmällisimmät tulokset. Pedagogiset ja hallinnolliset kokeilut näyttävät olevan koulutyötä piristäviä, sillä ne motivoivat sekä oppilaita että opettajia normaalia parempiin suorituksiin. Yhteistyö Helsingin ja valtion kouluviranomaisten kanssa, joille laki antaa toimivallan tarvittavien poikkeusten myöntämiseen, on sujunut yhteisymmärryksen merkeissä ja toivottavasti jatkuu samanlaisena tulevaisuudessakin.

Pedagogisen keskuksen saaminen Helsingin koululaitokseen on kuin Mekka, joka edelleenkin hämöttää ylen kaukana taivaanrannan takana. Hyväksyessään koulusuunnittelun tavoiteohjelman Helsingin kaupunginvaltuusto hyväksyi mm. seuraavat teesit: "Pitkän tähtäyksen tavoitteena on pedagoginen keskus, jonka tehtävänä on huolehtia koulutyön ajan tasalla pysymisestä ja jatkuvasta uudistamisesta sekä suurkaupungin omista pedagogisista ongelmista. Pedagogisen keskuksen toiminta tulee aloittaa vaiheittain niin, että keskus voi vastata lukuvuoden 1975-76 alusta lukien opettajien täysimittaisesta jatkokoulutuksesta." Koulusuunnitelman hyväksymisen yhteydessä valtuusto toisti tämän tavoitepäätöksensä, mutta tarvittavia tutkijain toimia ei esityksistä huolimatta ole toistaiseksi kaupungin budjettiin saatu. Milloinkahan Helsingin koululaitos saavuttaa pedagogisen Mekkansa?

Av- ja atk-toiminta

Huomattavasti pedagogista keskusta ripeämmin on kehittynyt pääkaupungin koululaitoksen av-toiminta. Vaikka pian sotien jälkeen perustettiin av-keskus Lapinlahden kansakoulun kellaritiloihin ja vaikka sen sivutoiminen johtaja, opettaja Onni Laukama, saikin av-toiminnan vireytymään Helsingin kansakouluissa, voimakkaampi kehittyminen alkoi vasta 1970-luvulla. Tällöin keskukselle saatiin päätoiminen johtaja Jukka Kasvi ja hänelle useita apulaisia.

Tärkeimpänä syynä av-välineiden leviämislle lienee kuitenkin ollut ao. määrärahojen kasvu ja siihen ovat myötävaikuttaneet paitsi koululautakunnan ja osastojen jäsenet myös talouspäälliköt Lauri Manninen, Harri Pirkkalainen ja Timo Avellan, joiden aikana on delegoitu runsaasti taloudellista päätösvaltaa koulujen tasolle. Av-toimikunnissa ovat vaikuttaneet myös lukuisat luottamushenkilöt kuten Yrjö Larmola ja useat opettajat, erityisesti rehtori Martti Tervo, audiovisuaalisen toiminnan voimakkaaseen kehitykseen.

Vanhimpia av-välineitä ovat maamme kouluissa perinteisesti olleet liitu- ja havaintotaulut, episkoopit sekä oppi- ja harjoituskirjat kuvineen. Jo ennen viime sotia Suomen Yleisradio organisoi opettajien avuksi kouluradio-ohjelmia, jotka vieläkin jatkuvat. Sotien jälkeen kouluihin alkoivat levitä rainakoneet ja diaheittimet kuultokuvasarjoineen sekä elokuvakoneet av-keskuksesta ym. lainattavine opetusfilmeineen. Seuraavina olivat vuorossa ääninauhurit oppikirjoihin ja opetussuunnitelmiin liittyvine sisältöineen. Kaikkia näitä käytetään edelleenkin, vaikka viime vuosina piirtoheittimet kalvoineen ovat vallanneet vanhimpien av-välineiden asemia. Tulevaisuudessa koulutelevision ja videofilmiä katselu sekä atk-ruudun heijastus valkokankaalle ohittanevat edellä luetellut audiovisuaaliset toiminnat, mutta kaikkia av-välineitä käytetään edelleen. Kalleimmat välineet lainataan av-keskuksesta, mutta kehitys vie yhä enemmän välineitä ja materiaaleja kouluille, koska silloin niitä käytetään useammin eivätkä ne rikkoudu yhtä helposti kuin kuljetuksissa. Pääkaupungin kouluille on viime vuosina saatu yhä tehokkaampia kopiokoneita ja huomattavan suuret koulukirjastot, jotka nekin lasketaan av-välineisiin kuuluviksi.

Viimeisin huuto av-alalla on atk-opetuksen mukaantulo. Helsingin koululaitos on tällä alueella pyrkinyt kulkemaan kehityksen kärjessä. Kun uuden kurssimuotoisen lukion opetussuunnitelmaan sisällytettiin vuodesta 1982 alka-

en atk-kurssi, on pääkaupunki hankkinut lukioitaan ja yläasteitaan varten kymmeniä mikrotietokoneita. Aluksi niitä kierrätettiin lukiosta toiseen, mutta hiljalleen ollaan pääsemässä tilanteeseen, että jokaisessa lukiossa on vähintään kuusi mikroa, jotka palvelevat pysyvästi myös samoissa rakennuksissa olevia yläasteen kouluja. Kokemukselta tiedetään, että varsinkin pojat innostuvat tietokoneen käytöstä ja tämän vuoksi atk-kerhoja syntyy kuin sienä sateella. Esimerkkinä voisi mainita, että Herttoniemen ala-asteella yli puolet koulun oppilaista kuului tällaisiin kerhoihin. Vanhempain yhdistykselle ja sen puheenjohtajalle, toimittaja Heikki Korpiselle kuuluu kunnia välineiden hankinnasta ja lehtori Aulis Puttoselle, Timo Aililolle ym. opettajille taas innostuksen luomisesta oppilaiden keskuuteen. Helsingin yliopiston psykologinen laitos seuraa Herttoniemen koululaisten psyykkistä kehitystä.

Seuraavat jo näkyvissä olevat tietotekniikan kehitysvaiheet tulevat pääkaupungin koululaitoksessa olemaan atk-avusteisen opetuksen lisääminen eri oppiaineisiin sitä mukaa kuin varoja ja sopivia opetusohjelmia saadaan. Kouluviraston hallintotiedoista jo melkoinen osa on kaupungin yhteisissä tietorekistereissä. Koulujen hallintotietojen siirtäminen tietokoneiden tiedostoihin on kokeiluvaiheessa mm. Ressun koulussa. Monet koulut ovat ryhtyneet voimaperäisesti atk-opetuksen kehittämiseen. Mainittakoon esimerkkeinä tällaisista oppilaitoksista Myllypuron ja Vuosaaren lukiot ja yläasteet sekä Herttoniemen yhteiskoulu ja SYK. Kouluvirastossa on useita atk-spesialisteja ja yhteistyö Pääkaupunkiseudun tietokeskuksen kanssa on vilkasta.

6. Luokan ulkopuolinen opetus

Käytännöllisten oppimistulosten saavuttamiseen ei nykyään riitä työskentely yksinomaan koulun opetustiloissa. Koulussa tapahtuvaa opiskelua on täydennettävä elävän elämän vaatimilla toiminnoilla. Helsingin tapaisessa suur-

kaupungissa on tällainen opiskelu katsottu tarpeelliseksi jo vuosikymmenien ajan. Varsinkin peruskoulujärjestelmän aikana on pääkaupungin koululaitos pyrkinyt tehostamaan varsinaista koulutyötään erilaisilla luokan ulkopuolisilla työmuodoilla. Uuden järjestelmän alkuvuosina peruskoulujen ja lukioiden ulkopuolisia toimintoja on kehittänyt lähinnä jaospäällikkö Mauri Muukka työtovereineen. Sitä on jatkanut Erkki Merimaa sijaisineen.

Yksi merkittävimpiä luokan ulkopuolisen toiminnan muotoja on koulujen kerhotyö, joka on vapaaehtoista ja oppilaskeskeisempää kuin normaali koulutyö. Kerhoihin hakeutuvat eri ikäiset, samoista harrasteista kiinnostuneet oppilaat joko tietyn opettajan tai ulkopuolisen asiantuntijan johdolla. Suosituimpia kerhoja pääkaupungin kouluissa ovat olleet liikunta- ja musiikkikerhot, jotka jälkimmäiset toimivat usein kuoron tai orkesterin taikka yhtyeen muodossa. Kaikki lain sallimat oppilaskerhotunnit on viime vuosina käytetty pääkaupungin koululaitoksessa sataprosenttisesti. Näin tulee käymään lukioissakin, jotka tuoreimpien säädösten seurauksena saavat myös järjestää taloudellisesti tuettua kerhotoimintaa. Sen sijaan nuorisokerhojen kiintiöstä ei ole käytetty kuin osa. Näin kouluvirastolla, kerhotyön johtajalla, jona peruskoulun alkuvuodet toimi opettaja Veikko Siitarinen, ja ennen muuta opettajilla on mahdollisuus laajentaa, tehostaa ja monipuolistaa opetustaan tulevaisuudessakin.

Koulujen lomavirkistystoiminta jaetaan kahteen pääsektoriin: kesäsiirtolatoimintaan ja kasvitarihutyöhön. Kesäsiirtoloita Helsingin suomenkielisellä koululaitoksella on kymmenkunta eri puolilla Etelä-Suomea, ruotsinkielisillä yksi. Kasvitarhoja on kaksi Helsingin kaupungin alueella. Siirtolatoiminnan johtajana on tutkimuskaudella toiminut rehtori Rauno Tarkkala sekä kasvitarihoiden toiminnanjohtajana opettajat Erkki Hänninen ja Eero Ruohomäki, kaikki hyvin ansiokkaasti. Lomakirkistystoimintoja on pidetty tärkeinä nimenomaan "kivikylässä" asuville helsin-

kiläiskoululaisille, jotka täten saavat kosketusta luontoon ja maaseutuun, oppivat hyödyllisiä harrastuksia, kehittyvät sosiaalisesti ja virkistyvät tällaisissa toiminnoissa.

Helsingin koululaitoksen kehittämishjelmissä myös taidekulttuuritoiminnoilla on ollut pysyvä sijansa. Kulttuurimäärärahan puitteissa on järjestetty kiertue- ja laitostattereiden esityksiä, kirjailijavierailuja, satu- ja lausuntatunteja, konsertteja sekä kuvataiteilijoiden vierailuja. Tunnetuksi ovat tulleet Helsingin kaupunginorkesterin kansanomaiset koululaiskonsertit, joissa juontaja selittää lapsentajuisesti musiikkikulttuurin hienouksia. Muutakin kulttuuritoimintaa ovat kouluviraston ope- tusosastot pyrkineet resurssien mukaan osoittamaan kaikille kouluasteille. Peruskoulun tavoitteena on kulttuuri-ihmisten kasvattaminen, johon pääkaupungilla on muita kuntia paremmat mahdollisuudet. Yhteistoimintaa Helsingin kulttuuritoimen kanssa on lisätty viime vuosina.

Nopeimmin laajentunut luokan ulkopuolisen toiminnan muoto on työelämään tutustuttaminen eli TET-toiminta. Ala-asteella sitä opetetaan yleensä luokkamuotoisena, mutta yläasteen kahden ylimmän vuosiluokan ohjelmaan on joka oppilaalle kuulunut teoriaopiskelun ohella kymmenen päivän harjoittelu- ja tutustumisjakso jossakin tehtaassa, laitoksessa tai liikkeessä. Oppilaita näillä asteilla Helsingin kouluissa on vuosittain runsaat 7 000, joten kouluvirastolla riittää puuhaa tutustumispaikkojen organisoimis- sa, varsinkin kun tutustumisjaksot järjestetään myös luki- on päättöluokkalaisille. Hyöty TET-toiminnasta koituu sekä oppilaille että työnantajille ja viime kädessä koko yhteiskunnalle. Täten oppilaat saavat paremman kuvan työelämästä ja työnantajat tutustuvat nuoriin ja saattavat saada harjoittelijoista työntekijöitäkin. Saadaksemme riittävästi työharjoittelupaikkoja kouluvirasto on painat- tanut esitteen, jossa mm. ylipormestari Raimo Ilaskivi ve- toaa työnantajiin TET-toiminnan onnistumiseksi. Tulos on ollut sängen onnistunut.

Helsinkiläisoppilaiden leirikoulutoiminta, jossa ruotsinkieliset ovat toimineet edelläkävijöinä, on laajentunut peruskoulun aikana merkittävästi ja kouluhallituskin suosittaa tuoreessa kirjeessään tämän toiminnan laajentamista. Useimpien oppilaiden kohdalla leirikoulu on ollut satumanvaraista, koska matkarahat on pitänyt kerätä yleensä itse; vain kokeiluluontoisesti kaupunki on aikaisemmin maksanut muutamia jopa laivalla suoritettuja leirikouluja. Systemaattisesti on järjestetty maatilatalouden ja puutarhanhoidon valinneille oppilaille viikon mittainen peltoviljelyyn sekä metsän- ja karjanhoitoon perehdyttävä leirikoulu. Majoituspaikkana ovat kevään ja syksyin toimineet eräät kesäsiirtolamme, mutta päivisin leiriläiset ovat tehneet maatalous- ja metsätöitä läheisillä maatioilla. Helsinkiläisiä leirikoululaisia oli alkuvuosina 1 300, mutta lähivuosina leiripäivien määrä on tarkoitus kolminkertaistaa. Leirikoulujen teemoina ovat olleet myös muut elämänaalat, kuten matkailu, urheilu, musiikki jne.

Opintokäyntejä ja retkiä varten Helsingin kaupungin talousarvioon on koko peruskoulun ajan sisältynyt määräraha, joka on riittänyt kaikille luokille kahden tai kolmen vierailun tekemiseen pääkaupungin alueella. Erilaiset museot ja julkiset rakennukset ovat olleet suosituimpia opintokäyntien kohteita teatteri- ja kirjastovierailujen ohella. Päätöluokkien oppilaita ja heidän matkanjohtajiaan varten budjetissa on ollut rahaa keskimäärin kahden päivän retkeä varten. Monet luokat ovat keränneet lisää rahaa pidempiä matkoja silmällä pitäen esimerkiksi kirpputoreja järjestäen, jossa heidän vanhempansa ovat myyneet ristiin toisilleen museotavaraa. Kouluvirasto on kehittänyt koulujen käyttöön listan opintokäyntien ja retkien vaihtoehtoista.

Jos edelläoleviin toimintoihin lisätään monien vuosikymmenten aikana järjestetyt koulujen urheilutapahtumat eri lajeissa sekä uinnin systemaattinen alkeisopetus, ovat merkittävimmät peruskouluun ja lukioon sisältyvät luokan

ulkopuolisen toiminnan muodot tulleet mainituiksi. Liikun-
nanohjaajien tehtävänä on yhteistoimin ao. neuvottelukun-
tien ja opettajien kanssa organisoida koululaisurheilula-
jien oppilaitos- ja kaupunkikohtaiset kilpailut, neuvoa
opettajia, kehittää opetussuunnitelmia ja välineitä. Heil-
le kuuluvat myös liikenneopetuksen ja siihen liittyvien
pyöräilykilpailujen ym. käytännön harjoitusten kehittämi-
nen. Ala-asteilla taas on virkeimmistä luokanopettajista
valittu ns. liikennekasvatuksen yhteysopettaja.

Jo ennen peruskoulua ryhdyttiin Helsingissä kehittämään
koulujen kirjastotointa, mutta vasta uuden järjestelmän
aikana molemmille kieliryhmille on saatu päätoimiset oh-
jaajat. Raimo Kajanne on ohjannut suomenkielisen peruskou-
lun ja lukion oppilas- ja opettajakirjastojen kehittämis-
tä. Nykyisin koulut saavat omilla määrärahoillaan hankkia
vuosittain tärkeimmiksi katsomiaan lähde- ja sarjakirjo-
ja. Kouluvirasto laatii suosituksia parhaista saatavilla
olevista lähdekirjoista, oheislukemistoista ym. ja lähet-
tää koululautakunnan osastojen hyväksymät lehtiluettelot
koulujen valittaviksi määrärahojensa puitteissa.

Koulun varsinaista opetusta on tulevaisuudessakin täyden-
nettävä ajanmukaisilla koulun ulkopuolisen työn muodoil-
la. Kouluhallituksen julkaisut Peruskoulun ja lukion ope-
tussuunnitelman perusteet v. 1985 on lähetetty kaikkiin
kuntiin noudatettavaksi. Ne sisältävät monenlaisia ohjei-
ta peruskoulun opetuksen kehittämiseksi ja Helsingissä on
laadittu uudet kunnalliset opetussuunnitelmat sekä perus-
kouluja että lukioita varten. Uusien koulujen johtokun-
tien toivotaan kehittävän yhteyksiä koulun ja kodin sekä
koulun ja muun yhteiskunnan välillä. Tulevaisuus saattaa
tuoda uudenlaisia työmuotoja ja vierailukohteita, sillä
koulun tulee jatkuvasti opettaa elämää varten. Sen vuoksi
yhteistoimintaa elinkeinoelämän ja muun yhteiskunnan kans-
sa on jatkossakin lisättävä Suomen koululaitoksen opetus-
ohjelmiin.

7. Erityisopetus

Pääkaupungin erityisolosuhteet ja varsinkin viime vuosikymmenten voimakkaat muuttoliikkeet ovat vaatineet Helsingin koululaitosta kehittämään oppilashuoltoa ja erityisopetusta aikaisempaa voimakkaammin. Oppilashuollon käsite on vaikeasti rajattavissa. Laajimmassa mielessä siihen luetaan psykologi- ja kuraattoripalvelujen ohella opinto-ohjaajien toiminta, kouluterveydenhuolto, oppilaskuljetukset, ruokailu, oppilaskuntatoiminta, jopa kodin ja koulun yhteistyö sekä erityisopetus. Erilaiset asiantuntijat sisällyttävät oppilashuoltoon vain osan mainituista koulutoimen työmuodoista ja toiset lisäävät siihen muitakin koulutyön lohkoja.

Helsingin koulutoimen kehittämisohjelman mukaan oppilashuollon ja erityisopetuksen tarkoitus on tukea koulun varsinaista kasvatus- ja opetustoimintaa. Mitä urbaanimpi ja muuttuvampi oppilaiden ympäristö on, sitä enemmän oppilaat saattavat tarvita oppilashuoltoa ja erityisopetusta. Yleensä oppilashuollolliset toimet riittävät turvaamaan useimpien lasten ja nuorten säännöllisen ja oppimisalttiin koulunkäynnin tavallisilla luokilla. Vaikka pääkaupungissa toimii useita kasvatusneuvoloita, on katsottu tarpeelliseksi ottaa koululaitoksen palvelukseen yli kolmekymmentä kuraattoria ja runsas tusina koulupsykologeja. Koululakien mukaan yläasteiden opettajakuntaan tulee kuulua päätoiminen opintojen ohjaaja ja lukioihin joko päätoiminen ohjaaja tai opintojen ohjaajana toimiva lehtori. Kouluviraston oppilashuolto- ja erityisopetustoimiston päällikkö Riitta Halttunen ja erityisopetuksen neuvojat Marja Pietiläinen ja Kirsti Hukka ovat toimenkuvansa mukaisesti pyrkineet kehittämään näitä koulutoimen alueita yhdessä kouluviraston ja -lautakunnan kanssa.

Ns. osa-aikaisen erityisopetuksen työntekijöistä muodostavat kymmenet puheenopettajat sekä lukemis- ja kirjoitushäiriöitä korjaavat opettajat pääosan. Peruskoulun aikana

on helsinkiläisiin oppilaitoksiin saatu enenevässä määrin myös ns. klinikkaopettajia, joiden luo muut opettajat voivat tarvittaessa lähettää oppilaitaan kesken oppituntienkin. Tilapäisesti opetuksesta jälkeen jääneille oppilaille on koko peruskoulujärjestelmän ajan annettu tukiopetusta, joka sekkin voidaan laskea oppilashuollon osaksi.

Pääkaupungin koulusuunnitelmassa päätettiin, että enimmäkseen suomenkieliset erityisluokat sijoitetaan tavallisten koulujen yhteyteen. Samaan kouluun ei mielellään sijoiteta useita erilaisia erityisopetuksen muotoja eikä erityisluokkien tulisi muodostaa enemmistöä koulun perusopetusryhmien määrästä. Helsingin olosuhteet ovat aina vaatineet enemmän luokkamuotoista kuin luokatonta erityisopetusta, vaikka valtakunnallisesti näytään pyrittävän jälkimmäisen ylivoimaan. On hyvä asia että kouluihin saadaan lisää oppilashuollon työntekijöitä. Mutta toisaalta opettajien joukosta kuuluu ääniä, että kouluissa on liian monia lasten käsittelijöitä ja että ei pitäisi murentaa näin opettajien kokonaisvaltaista kasvatusvastuuta.

Tuoreimmat lisäykset pääkaupungin erityisopetuksen kirjoon aiheutti uusi koululainsäädäntö v. 1985. Sairaaloimelta siirrettiin kouluikäisille annettava opetus koulutoimen hoidettavaksi. Tämä merkitsi neljän suomenkielisen ja yhden ruotsinkielisen sairaalakoulun perustamista Helsingin koululaitokseen. Sosiaalitoimelta siirrettiin puolestaan pääosa harjaantumisopetuksesta koulutoimen vastattavaksi. Kuuden päivähuoltolan yhteydessä toimivista opetusryhmistä muodostettiin yksi erityiskoulu harjaantumisopetusta varten. Tähän Solakallion kouluun yhdistettiin lisäksi kaksi sivuosastoa. Loput suomenkieliset harjaantumisryhmät siirrettiin Keinutien ja Taivallahden ala-asteiden yhteyteen ja ruotsinkielinen, useita vuosia Topeliuskoulun rakennuksessa toiminut harjaantumisopetus yhdistettiin em. sairaalakoulun kanssa yhteiseksi kouluyksiköksi.

Pääkaupungin koululaitoksen toimintoja on pyritty peruskoulu-uudistuksen yhteydessä kehittämään kaupungin erityisolosuhteiden ja ajan vaatimusten mukaisesti. Jatkuvaan kehittämiseen velvoittavat myös uusimmat koulusäädökset. Päättäntävaltaa on pedagogisissa asioissa siirretty valtion ylimpien päättäjien tasolta kunnan ja koulun tasolle. Merkittävimmän uutuuden, tuntikehysjärjestelmän käytön, toivotaan edistävän sekä oppilaiden oppimista että tasapainoisen, hyväkuntoisen, vastuuntuntoisen, itsenäisen, luovan, yhteistyökykyisen ja rauhantahtoisen ihmisen ja yhteiskunnan jäsenen kasvamista kaikista oppilaisista. Uudet peruskoulun ja lukion hallintoelimet ja erilaisien kasvattajien sekä oppilaiden yhteistyömuodot on myös tarkoitettu edistämään koulutoimen perimmäisiä opetus- ja kasvatustavoitteita. Tuskin on aihetta epäillä, ettei sekä pääkaupungin että koko Suomen kouluväki pyri jatkuvasti näihin kirjoitettuna lakina uusiin, mutta käytännössä vanhoihin ja hyväksi koettuihin kasvatustavoitteisiin.

LÄHTEET

- Helsingin kansakoulujen johtokunnan ja kansakouluntarkastajaneuvoston pöytäkirjat, lähteneet ja saapuneet kirjeet vv. 1965-77.
- Helsingin kaupungin vars. kansakoulun, kansalaiskoulun, peruskoulun sekä lukion ja erityisopetuksen opetussuunnitelmat vv. 1965-85.
- Helsingin kansakoulujen toimintakertomukset vv. 1965-76 ja koululaitoksen toimintakertomukset vv. 1977-87.
- Helsingin koululaitoksen toimikuntien pöytäkirjat 1977-88.
- Helsingin koululautakunnan ja sen osastojen pöytäkirjat 1.8.1977-
- Helsingin kouluhjesäännöt vv. 1977-85.
- Helsingin koulusuunnitelma, kv:n hyväksymä 8.12.1976 ja sen muutokset vv. 1978-87. Hgin kh:n mietintö nro 24/1976.
- Kauranne, Jouko, Pääkaupungin koulusodat 1970- ja 1980-luvuilla. Helsinki 1988.
- Suomen säädöskokoelma, koulusäädökset vv. 1963-88.
- Lukion opetussuunnitelman perusteet. KH 1985.
- Peruskoulun opetussuunnitelma 1970, osat I ja II.
- Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet. KH 1985.
- Somerkiivi, Urho, Helsingin kansakoulun historia. Helsinki 1977.